

ОТГОВОРИ

на гл. ас. д-р Кристиян Русев Енчев

на поставените в рецензиите и отзивите въпроси, критични бележки и препоръки от членовете на Научното жури по конкурс за заемане на академична длъжност „доцент” в професионално направление 2.3 *Философия* за нуждите на ИИОЗ-БАН, обявен в ДВ, бр. 3/10.01.2014

**Уважаеми господин Председател,
Уважаеми рецензенти и членове на журито,**

Искам да изкажа дълбока и искрена благодарност към всички членове на уважаемото Научно жури за изказаните критични бележки, препоръки и въпроси. Специално искам да благодаря на рецензентите за интересните и насочващи вниманието ми към съществени пунктове от моята работа въпроси и оценки. На колегите ми от секция „Логически системи и модели“ дължа благодарност за подкрепата на усилията ми в избраното от мен работно поле - трансцендентална логика и критическа метафизика с оглед на тяхната концептуална свързаност и систематично разработвана релевантност. Изключително важни за мен и развитието ми в тази посока имат провежданите както в семинарен, така и в неформален порядък, разговори с проф. дфн Валентин Канавров, проф. дфн Ангел Стефанов, доц. д-р Ивайло Димитров, проф. Димитър Зашев. Проф. дфн Валентин Канавров, като автор на знаменитата „критическа трилогия“ от издадени монографии в лоното на виртуализма сложи силен идеен отпечатък върху формирането на моята „неконсервативна“ версия на виртуалистка метафизика със силен фокус върху метафоричното преформулиране на схематизмите и по-нататъшното им усилване до феномени-медиатори. От него съм получавал и продължавам да получавам обратна връзка за неговото собствено виждане относно вече разработени от мен концептуални предложения, както и насърчение за захванатите мои собствени проекции на виртуалистката му програма. Проф. дфн Ангел Стефанов изключително отзивчиво и търпеливо е изслушвал неведнъж изказани от мен идеи във връзка с тематизираните от него абстрактни теоретични конструкти на теориите в контекста на разработената от него идея за една усилена като способност за теории способност за съдене, приемал съм с удоволствие негови изключително продуктивни и концептуално изчистени предложения за корекции в моите опити за (пре)осмисляне на схематизмите на критическите онтологии. С доц. д-р Ивайло Димитров водим отдавна конкретен и много ползотворен, поне за мен, философски диспут, неговите задълбочени критични бележки относно правилното разбиране на определени термини са ми помагали много да прецизирам различни собствени постановки. На доц. д-р Росен Люцканов, който освен мой рецензент е и мой пряк колега, също дължа благодарност за детайлни наблюдения и анализи върху много мои текстове (включително рецензираната монография), критични бележки и коментари. Дължа дълбока признателност на вече покойния проф. Иван Софрониев Стефанов, който изигра ключова роля за формирането на философските ми възгледи. Благодарение на неговите усилия в българското кантианство има вече формиран изследователски традиции, като например тази на работещите в полето на виртуалистките версии на критическа метафизика с първоучредител проф. дфн Валентин Канавров.

Бих искал да се спра първо на отговори на основните поставени към мен въпроси и критични бележки от рецензентите, а след това и да обърна и внимание на същественото в останалите критични бележки, коментари и препоръки, изказани в становищата относно моята работа.

1. Отговори на критичните бележки и въпросите в рецензията на проф. дфн Валентин Канавров

Поставеният от проф. дфн Валентин Канавров първи въпрос - „Дали трансценденталната логика не може да се обвърже с трансценденталната феноменология в един изчистен формален ракурс, но не като изчисление, дори не като отношение, а преди всичко спрямо основаването на познанието в опита?“ - според мен имплицитно съдържа и следния въпрос: как може да стане избягването на субективността? Това евентуално би могло да стане, ако феноменологията се превърне в „метафизичен метод“, при който имаме отправеност към обекта като „обективираща интенционалност“. Това е обаче като незадоволителен ход, доколкото прикрива едно друго движение – това на транзитивната интенционалност, стъпващо на идеята за „екстериорност, която не е обективна“. В такава методологическа корекция, която Левинас извършва спрямо Хусерл, е намесен по специфичен начин Кант като настояване, че *другият* не е просто противопоставен като „обект на виждане“, а „възниква чрез ефекта на връзка или синтеза“ по силата на „трансцендентална активност“. Така, по силата на недоверие в една „метафизика на трансценденцията“ се преминава, съгласно предложението на Левинас, към „метафизика на трансценденталното“, известна от феноменологията. Какво печелим с тази корекция?

В *Кризата* на Хусерл взаимната корекция на интенционалните модификации, тяхното „постоянно паралелно функциониращо коригиране“, разгръщащо се в посока към „чисто интенционално преплитане“, следва да се развива в посока на преодоляване на привидности и потенциално достигане до интерсубективно съгласие. Това е перспектива, възможна чрез „интенционалната импликация“ („скрита интенционална ако-то зависимост“ при Хусерл от *Кризата*). Както вече съм отбелязал на друго място, това, че интенционалната импликация се намира в неотстранима зависимост от съпътстващи я интенционални модификации, ни принуждава да търсим начин за гарантиране на възможността за несекваща интенционална коригираща активност, която, за да се разграничи от обективиращата такава, подлежи на обвързване с концепта за транзитивна интенционалност. Когато имаме разгръщане на интенционални модификации като взаимна корекция в посока към „чисто интенционално преплитане“, това може да се осмисли като транзитивно интенционално движение, реализируемо чрез кинестетичната активност на живото тяло. Това е начин азвата подвижност да се осмисли по начин, който я застрахова двойно: веднъж от опредметяване (и съответно избягване на капаните на емпирично субективното) и втори път - от скок към едно изпразнено от съдържание трансцендентално „аз“. Това, което предлагам, вече във виртуалистка перспектива, се състои в следното: чистата форма така да бъде обвързана с транзитивността, че при извършването на транзитивно-интенционален преход (тоест такъв, при който няма фиксиране на интенционални обекти) тази форма да не остане изолирана от кинестетичната организация (или орган) на „живото тяло“ (във феноменологичен смисъл), а времето и пространството да бъдат девиртуализирани като такъв орган (това е аспект на моето виждане за логическия път на виртуализма). Такава корекция на Хусерловата трансцендентална феноменология и вписването ѝ във виртуалисткия проект по гореуказания начин, според мен отчита задоволително както формалната чистота на логическото, така също и съдържателните структури на опита.

Вторият въпрос на проф. дфн Валентин Канавров, съпроводен от настояването, че „метафоричният схематизъм – и като познавателна процесуалност, и като езикова експликативност – би следвало да е релевантен на истината“, е следният: „Как изглежда и как се демонстрира тази релевантност?“. Съгласно една ключова теза на автора на рецензията, съдържаща настоящия въпрос, изложена в монографията *Критическата метафизика на Кант*, при виртуалистко-метафизическото динамизиране формата е принудена „да търси в самата себе си условията на една възможна синтеза“, а това означава „потенциална откритост и постоянна отвореност спрямо възможни знаниеви разширения“,

чиято „истинност не е предопределена“. Настояването на тази непредопределеност е особено важно, защото предпазва от предпоставяне на онтологии, блокиращи свободното разгръщане на формата в ходовете на девиртуализиране. Как това афектира релевантността на метафоризирането при осъществяване на схематизма? Метафоричният схематизъм, от гледище на застъпваната от мен виртуалистка метафизическа версия, кореспондира на точно определена социална реалност спрямо типиката на максимите (с. 67 от предоставената за рецензиране монография), а произвеждането на родства между представи е осъществимо като акт на спонтанността (откъм концепта за виртуалистко въображение) по направление на конкретно „освобождение“ на специфични съдържания. По силата на такава форма на проява на свободата метафоричен схематизъм има за цел, според Кант, съобщаването на „субективно разположение на духа“ („subjective Gemüthsstimmung“), а така имаме възможност за съобщимост на непредзададено от правила специфично разположение (което така направлява въображението в определена посока на разгръщане) посредством израз на присъединени към дадено понятие идеи.

Тук е важно да се каже и това, че концептът за въображение има виртуално битие и виртуален топос. Виртуалният топос на въображението позволява концептуално да се разработи без опасността от предварителни онтологични блокажи девиртуализирането му по отношение на много различни конкретни схематизми и разрояване на онтологии (във виртуализма тези онтологии са „критически“ и по причина на непредопределеността на развитие на формата по посока на опита винаги следва да се мислят плуралистично). Отвореността и подвижността на образа, която ни се предоставя при освобождаването на съдържания, предполага жив опит с непредзададеност като пластичност и потенциални метаморфози. Произвеждането на подобия, разкрито в спонтанността, ангажира по непредзададен път въображението като възможност за свързване изобщо. Истината се постига при финализирането на развитието, но тя не е предварително зададена. Тоест, метафизически можем да мислим възможността за свободно осъществено взаимодействие между мисленето и освободени (от спонтанността на въображението) образни родства. Метафоричният схематизъм е участник в процесуалност, която реализира (без предварително зададена необходимост на разгръщането на формата) истината на критическите онтологии в конкретна регионална трансцендентална логика.

2. Отговори на критичните бележки и въпроси в рецензията на доц. д-р Росен Люцканов.

Към 6.1. Когато говоря за „регионални онтологични структури на Аз-а“, имам предвид „своеобразно мислене-като и съответстващи му кинестези (с. 57). Виртуалното битие на мисленето, разглеждано като „чист експликат на реализираната трансцендентална синтеза на мисленето и реалния Аз“ съгласно една постановка от „ортодоксалната“ виртуалистка програма на В. Канавров, е защитено по този начин от пряко онтологизиране (което онтологизиране би застрашило критическата парадигма). Всъщност точно прякото онтологизиране би вмъкнало „през прозореца“, според думите на доц. Люцканов, нежеланата конститутивна роля на трансценденталната субективност, докато, напротив, напредването на реалния Аз по посока на чистото мислене засреща своеобразно мислене-като и съответни кинестези като онтологичен гарант, който има девиртуализационен и като такъв – чист априорен произход. Това е свързано пряко с първия въпрос към мен на проф. Канавров, затова бих отнесъл тези разяснения към изложения по-горе от мен отговор на този въпрос.

Към 6.2. Този въпрос се отнася до възражението на Томас Маккей към едно фрегеанско разбиране за модусите на репрезентация (сс. 120-122 от предложената за рецензиране монография). Ако някой говори за „непреодолима възможност за проследяване и съгласуване на различните начини на репрезентиране“, според израза на доц. д-р Люцканов, значи изхожда от ръселиански позиции, какъвто е случаят и с МакКей. Едно възможно

кантианско по дух решение на този проблем, изложено от мен (с. 124-125), е следното: фигурната синтеза е относима към различни форми на опит; така логическото е регионализирано, но пък чисто субективния момент е снет в произведени различни регионални форми на свързаност на даденото в опита при различни употреби на фигурната синтеза. Така въпросът за различните изразявания на вярване вече изисква проверка дали съдържателното сходство (или сродство) е овъзможностено на терена на регионално-логическите форми.

Към 6.3. Ако информационните ограничения от страна на познаващия субект (тук вече оставям отворено парадигмалното специфициране и онтологични или от друго естество възможни преобразувания на този субект като хабитус, Dasein и т.н.) останат на терена на формално-логическото, то оставането в границите на екстензионално-аналитичния подход като че ли е неизбежно. Това решение обаче е редуccionистко по своя характер. Информационните ограничения могат да бъдат мислени *mutatis mutandis* и в трансцендентално-феноменологични контексти, например, което ще рече, че правомерността на един метафизично-интензионален подход **не може** да се прецени само откъм една логическа формална система и формалните процедури, оставащи затворени в нейните граници, или пък само откъм редуccionистки проведен анализ на въпросните ограничения.

Към 6.4. Когато говоря за „предпредикатността на едно мислене-като заедно със съответната кинестетична типика“, която съдържа „предразположение към схематизиращо предвиждане“ като „условие за възможността на апофантичната логическа пропозиция“ (с. 159), имам предвид такова условие, което се родее с „херменевтичното като“ на Хайдегер, имащо връзка с жив опит. При това положение не можем да мислим откъснатост на езика от живия опит, апофантичното съдържа тази следа неизбежно. Затова примерът за апофантична логическа пропозиция, даден от доц. Люцканов, няма как да бъде съотнесен с кинестетични типики, стоящи в пряка връзка с опит. Разбира се, тук можем да разширим разглеждането до метафоризирането и да кажем, че метафоричните ефекти на езика (не самите тропи) са само обещание за смисъл, но все още не такъв (съгласно ревизирания от Димитър Вацов прочит на теорията за метафората на Доналд Дейвидсън). Тук вече опитът като едно „общо поле на флукутираща образност“, според израза на Вацов, стои като неизменно условие изобщо относно езиковото отваряне към „може да се каже повече“ (и което по интересен начин кореспондира на Кантовото „мислене повече“ в процеса на рефлексивното съдене). Във връзка с това искам да допълня, че произведеният от мен неологизъм - концептът „иллюстрикура“, ми дава зелена светлина за едно естествено продължение на развитите от мен идеи в предоставената за рецензиране монография (както и на някои идеи, развити в монографията ми от 2010) в посока към една нова метафизика на въображението и свързана с нея, виртуалистка по залог, нова метафорична теория.

3. Отговор към останалите критични бележки, препоръки и въпроси, поставени в становищата на членовете на Научното жури в настоящия конкурс.

Тук ще обърна внимание на изказаното в становището на проф. дфн Димитър Цацов намиране от негова страна на противоречивост в тезата ми, че трансцендентално-логическото притежава предлогически характер, защото това засяга имплицитно различни наблюдения и бележки в рецензиите и становищата. Всъщност, моята теза се отнася до трансцендентално-логическото с оглед на неговата априорност, то е предлогическо и предпредикатно в един предшестваш феноменологическата предпредикатност (независимо от различните й трактовки) смисъл и затова е трансцендентално, но и метафизическо. Това ще рече: фундаментализиране на логическото, неговото разширяване откъм условия за възможност преди всеки възможен опит и преди всяко структурно съотнасяне. Предложението на проф. дфн Цацов за корекция на заглавието на рецензираната монография ми е изключително

полезно с това, че поставя акцент върху разгръщането на априорността в една вече производна феноменологична насока, която имплицитно присъства в прехода на логическото от чистата форма към съдържанията на структуриран опит. Отговорът ми тук като че естествено може да се съотнесе със съдържанието на отговора ми към първия въпрос от рецензията на проф. д-р Валентин Канавров.

Напълно съм съгласен с критиката, изказана от членовете на Научното жури в техния сблъсък с фрагментарна, не напълно експлицирана и наситена с трудно съизмерими автори и програми метафизическа картина на рецензираната от тях монография. Надявам се в бъдещите си разработки да успея по-добре да разгърна много по-подробно и внимателно онези от изложените тук постановки, които бих доразвил с оглед на търсената от мен виртуалистка по залог метафизика на въображението и развиването в нейните рамки на една нова и също виртуалистка по залог (и илюстриративна, смея да допълня) теория за метафората. Надявам се в бъдеще на активна обратна връзка с всеки един от членовете на журито и плодотворни диалози в предстоящи научни форуми, конференции и различни други форми на комуникация, формални и неформални, с оглед на избраната от мен посока на философстване и прокарване на логически пътища в метафизиката.

София, 22.05.2014